

ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНО-КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПЕРІОД УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

Ялова Оксана Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри ділової української та іноземних мов
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Активізація інтеграційних процесів у світі загалом та Європі зокрема є характерною рисою сучасного розвитку країн. Навіть ті, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі значний вплив таких процесів [1, с. 467]. І Україна не є винятком.

Ще з часу проголошення незалежності у 1991 році Україна демонструвала прагнення утвердитися на світовій арені як повноправний учасник міжнародних відносин. Європейський шлях нашої держави, входження до складу провідних європейських організацій були і залишаються пріоритетними у реалізації її зовнішньої політики.

Так Президент України П. Порошенко, якого підтримав Голова Конституційного Суду України С. В. Шевчук, на початку 2018 року заявив про намір зафіксувати в преамбулі Конституції України прагнення до членства в ЄС та НАТО. Така позиція України в цілому була обумовлена як відданістю загальнолюдським цінностям, так і прагненням побудувати демократичну, правову державу, яка зможе зайняти гідне місце у європейській сім'ї народів [2, с. 103].

Процес входження України до економічного, політичного, правового, безпекового простору у науковій літературі називається євроінтеграцією, а відповідні дії та кроки держави по входженню у європейське співтовариство вчені визначають як інтеграційні процеси.

На думку українських вчених, євроінтеграція – це входження до єдиної сім'ї європейських народів, звернення до європейських політичних і культурних традицій. Варто зауважити, що саме Україна стала першою країною СНД, яка уклала Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом від 16 квітня 1994 року, в якій йдеться про механізм взаємодії між нашою державою та ЄС.

Враховуючи положення цієї Угоди, а також Стратегії ЄС щодо України від 14 жовтня 1994 року, Спільної позиції ЄС щодо України від 28 листопада 1994 року, прийняття Радою Міністрів ЄС Плану дій щодо України від 6 грудня 1996 року, відповідні рішення Ради ЄС, декларації та документи ЄС, які стосуються України, та з метою реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у ЄС 11 червня 1998 року Указом Президента України була затверджена Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [3, с. 11].

Процес європейської інтеграції України передбачає реформування багатьох сфер суспільного життя. Однією з найбільш чутливих у цьому контексті є реалізація гуманітарної політики, важливою складовою якої є мовна політика. Об'єктами державної мовної політики є українська мова, групи мов, виділені за різними ознаками; групи носіїв мови; мовні відносини [6, с. 166].

Державна мовна політика є виразником загальнополітичної організації влади, про що свідчить уся попередня історія України. Проте для багатонаціональних держав, якою є і Україна, реалізація мовної політики досить часто призводить до протестних настроїв внаслідок використання цієї теми політиками у власних інтересах. За певних обставин це може призвести до штучного поглиблення мовних конфліктів й, зрештою, стати передумовою до проявів сепаратизму на мовному ґрунті [3, с. 53]. Саме тому мовна політика як елемент єдності гуманітарного простору в сучасних умовах набуває особливої актуальності.

Професор-славіст Фрайбурзького університету Ю. Бестерс-Дільгер зазначає, що до 2009 року на реалізацію мовної політики в Україні впливало дві тенденції. З одного боку спостерігалось прагнення вітчизняного політичного керівництва забезпечити баланс між підтримкою розвитку державної мови та захистом мовних прав національних меншин. З іншого боку – давалася взнаки тенденція ускладнення творення української нації на основі української мови у зв'язку з євроінтеграційними процесами [7, с. 88–89]. Мова йде про те, що прагнення України до членства в Європейському Союзі зумовило необхідність імплементації у вітчизняне законодавство стандартів Ради Європи щодо реалізації мовної політики. Зокрема, важливою складовою цього процесу стала ратифікація у 2003 році Європейської хартії регіональних мов та мов меншин.

Усі держави-учасниці Хартії беруть на себе зобов'язання захищати та пропагувати традиції мови меншин країни в усіх сферах суспільного життя, а саме в освіті, правосудді, в адміністративних органах влади та державній службі, засобах масової інформації, у культурних заходах

та об'єктах, економічному і соціальному житті. Реалізація цих зобов'язань потребує розробки та впровадження відповідної нормативно-правової бази, яка чітко визначає використання мов меншин у різних сферах суспільного життя [8, с. 2].

У лютому 2010 року указом Президента України В. Ющенка було схвалено Концепцію державної мовної політики. У Концепції констатується факт наявності політичних спекуляцій навколо питань використання української мови, що безпосередньо впливає на появу загроз національній безпеці країни, а також ставить під загрозу її суверенітет. Розширення сфери застосування української мови, а також стимулювання процесу формування й захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору визначається Концепцією як шляхи усунення таких загроз.

Події російсько-української війни стали визначальними в процесі мовної самоідентифікації українців. Зокрема, змінилося як ставлення самого суспільства до мовного питання, так і рівень консолідації українських політичних та культурних еліт у поглядах на необхідність вживання більш дієвих заходів, спрямованих на захист української мови.

2017 року набрав чинності новий Закон України «Про освіту», у якому закладено нові підходи до використання державної мови та інших мов в організації освітнього процесу у закладах освіти. Стаття 7 цього Закону має на меті забезпечити належне оволодіння державною мовою усіма здобувачами освіти незалежно від їхньої національної приналежності. При цьому положенням Закону передбачено перехідний період імплементації даної статті для осіб, які належать до корінних народів і національних меншин. Це має на меті забезпечити поступове впровадження вивчення предметів українською мовою поряд із мовами національних меншин задля кращої підготовки учнів до навчання державною мовою в закладах середньої освіти.

У 2019 році був прийнятий і підписаний Президентом України П. Порошенком Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Прийняття цього Закону було пріоритетом державної гуманітарної політики. Він не лише визначає статус державної мови, але й регулює її використання у різних сферах суспільного життя. Важливим досягненням цього Закону стало практичне унормування статусу, стандартів, вимог до вживання й розвитку української мови.

Протягом 2016–2018 р. р. Верховною Радою України було прийнято низку законів, спрямованих на зміцнення статусу української мови у сфері засобів масової інформації та освіти. Зокрема, у 2016 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (щодо частини пісень державною мовою

в музичних радіопрограмах і радіопередачах)). У 2017 році набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких Законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». Цими законами було впроваджено квоти на частку україномовного продукту на радіо та телебаченні, внаслідок чого суттєво зріс відсоток використання в ефірі вітчизняних теле-та радіопрограм.

Важливо, що такі заходи України щодо забезпечення функціонування української мови не викликали засудження з боку Ради Європи. Комітет експертів Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у червні 2023 року оприлюднив заяву, в якій звернув увагу на неприпустимість застосування російською федерацією в якості приводу для агресії факту присутності російської мови в Україні як однієї з мов меншин [8, с. 2]. Комітет експертів також позитивно оцінив зусилля української влади щодо імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

Таким чином, важливою складовою формування цілісного гуманітарного простору України в умовах європейської інтеграції є створення сприятливого загальнонаціонального культурно-комунікативного середовища. З цією метою держава приділяє суттєву увагу підтримці не лише української мови, але й створює умови для вільного функціонування мов та культур національних меншин з урахуванням досвіду та практик країн Європейського Союзу.

Література:

1. Савчук К. О. Плюси та мінуси євроінтеграції України. *Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики* : зб. наук. ст. за матеріалами наук.конф., м. Харків, 24 травня 2016 р. Харків, 2016. С. 467–472.
2. Яковюк І., Трагнюк Л., Медеяєв В. Азбука європейської інтеграції. Харків : «Алекс+», 2006. 168 с.
3. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та хвроатлантичну інтеграцію : навчальний посібник – хрестоматія : у 2 частинах / уклад.і коментар: І. В. Артьомов, Д. В. Вітер, Л. І. Загайнова, О. М. Казакевич, О. М. Руденко. Ужгород : Ліра, 2007. Ч. 1 452 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 5).
4. Шульга В. О. Євроінтеграційні здобутки та перспективи. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14959/1/Shulga_407-412.pdf
5. Опанащук Петро. Євроінтеграційні процеси як чинник реалізації мовної політики в Україні. https://eprints.zu.edu.ua/40975/1/Опанащук_1.pdf
6. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2(88). С. 162–173.

7. Бестерс – Дільгер Ю. Українська мовна політика з 1991 по 2009 рік: Погляд ззовні. *Мова і суспільство* : збірник наукових праць. Львів : ВЦ Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. Вип. 1. С. 88–94.

8 Заява Комітету експертів про правову базу імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.
URL: [https://www.coe.int/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.coe.int/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D)